

ЦИВІЛЬНЕ ТА ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО І ПРОЦЕС

УДК 347.422

DOI <https://doi.org/10.32782/LST/2021-3-7>

Олена НАДІЄНКО

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального, цивільного та міжнародного права, Національний університет «Запорізька політехніка», вул. Жуковського, 64, м. Запоріжжя, Україна, 69063

ORCID: 0000-0001-6676-7616

Бібліографічний опис статті: Надієнко, О. (2021). Правова природа та наслідки порушення зобов'язань за цивільним законодавством України. *Law. State. Technology*, 3, 44–49, doi: <https://doi.org/10.32782/LST/2021-3-7>

ПРАВОВА ПРИРОДА ТА НАСЛІДКИ ПОРУШЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Мета роботи. Метою дослідження є визначення правової природи, сутності та наслідків порушення зобов'язань, а також на підставі аналізу відповідних положень цивільного законодавства України формулювання пропозицій щодо їх удосконалення.

Методологія. Під час проведення дослідження використовувався певний комплекс загальнонаукових, а також спеціально-наукових методів, які забезпечили об'єктивність відображення предмета дослідження: діалектичної логіки, формально-юридичний, системного аналізу. Метод діалектичної логіки став основою методологічної конструкції і визначив стратегію дослідження. Формально-юридичний метод використовувався під час дослідження вітчизняного законодавства, для аналізу змісту правових норм і формулювання дефініцій відповідних понять. Завдяки системно-аналітичному методу розглянуто систему умов виконання зобов'язань, видів порушень зобов'язань та їхніх правових наслідків.

Наукова новизна. У статті наведено та проаналізовано нормативні положення чинного Цивільного кодексу України щодо вимог виконання, видів порушень зобов'язань, а також правових наслідків порушення зобов'язань. Спираючись на конкретні приклади, доведено наявність прогалин у вітчизняному законодавстві, наприклад під час регулювання умов виконання зобов'язань, учасниками яких є особи з різних континентів (наприклад, Україна і США), реальний час котрих суттєво різниться. Проаналізовано будову відповідних розділів Цивільного кодексу України, вказано недоліки, наприклад у переліку правових наслідків порушення зобов'язань ст. 611 Цивільного кодексу України не враховано правові наслідки порушення боржником зобов'язання, забезпеченого певними видами забезпечення виконання зобов'язань з іншої глави Кодексу. З урахуванням виявлених недоліків, прогалин надано пропозиції щодо вдосконалення вітчизняного законодавства.

Висновки. Правова природа порушення зобов'язань полягає у недотриманні встановлених умов виконання щодо предмета, суб'єктів, строку, місця, способу. Існує нагальна потреба в удосконаленні правових механізмів захисту майнових та особистих немайнових прав суб'єктів зобов'язальних правовідносин. Серед них пріоритетна роль має віддаватися засобам правового впливу. Тож із метою вдосконалення мають бути переглянуті, доповнені норми цивільного законодавства України щодо умов виконання зобов'язань, а також правових наслідків порушення зобов'язань.

Ключові слова: зобов'язання, договір, виконання зобов'язання, порушення зобов'язання, правові наслідки, законодавство.

Olena NADIYENKO

PhD in Legal Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Criminal, Civil and International Law, Zaporizhzhia University of Technology, 64 Zhukovsky str., Zaporizhzhia, Ukraine, 69063

To cite this article: Nadiyenko, O. (2021). Pravova pryroda ta naslidky porushennia zobov'язan za tsyvilnym zakonodavstvom Ukrainy [Legal nature and consequences of breach of obligations under the civil legislation of Ukraine]. *Law. State. Technology*, 3, 44–49, doi: <https://doi.org/10.32782/LST/2021-3-7>

LEGAL NATURE AND CONSEQUENCES OF BREACH OF OBLIGATIONS UNDER THE CIVIL LEGISLATION OF UKRAINE

The goal of the work. *The purpose of this study is to determine the legal nature, nature and consequences of breach of obligations, as well as on the basis of analysis of the relevant provisions of civil law of Ukraine to formulate proposals for their improvement.*

Methodology. *The research used a certain set of general scientific and special scientific methods, which ensured the objectivity of the reflection of the subject of research: dialectical logic, formal-legal, system analysis. The method of dialectical logic became the basis of the methodological construction and defined the research strategy. The formal-legal method was used in the study of domestic legislation, to analyze the content of legal norms and to formulate definitions of relevant concepts. Thanks to the system-analytical method, the system of conditions for fulfillment of obligations, types of breaches of obligations and their legal consequences are considered.*

Scientific novelty. *The article presents and analyzes the regulations of the current Civil Code of Ukraine on enforcement requirements, types of breaches of obligations, as well as the legal consequences of breaches of obligations. Based on specific examples, the existence of gaps in domestic legislation, for example, in which participants are from different continents (for example, Ukraine and the United States), the real time of which differs significantly. The structure of the relevant sections of the Civil Code of Ukraine is analyzed, the shortcomings are indicated, for example, in the list of legal consequences of violation of the obligations of Art. 611 of the Civil Code of Ukraine does not take into account the legal consequences of breach by the debtor of the obligation provided by certain types of security for the fulfillment of obligations under another chapter of the Code. Taking into account the identified shortcomings, gaps, suggestions for improving domestic legislation were provided.*

Conclusions. *The legal nature of the breach of obligations is non-compliance with the established conditions of performance in relation to the subject, subjects, term, place, method. There is an urgent need to improve the legal mechanisms for the protection of property and personal non-property rights of the subjects of binding legal relations. Among them, the priority should be given to legal remedies. Therefore, in order to improve, the norms of the civil legislation of Ukraine on the conditions of fulfillment of obligations, as well as the legal consequences of breach of obligations should be revised and supplemented.*

Key words: *obligations, contract, fulfillment of obligations, breach of obligation, legal consequences, legislation.*

Актуальність проблеми. Zobov'язальні правовідносини займають певне місце у житті будь-якої фізичної особи та в діяльності будь-якої юридичної особи, що надає їх дослідженням теоретичний та практичний інтерес. В українських реаліях суб'єкти цих відносин часто стикаються з недобросовісністю, непорядністю, безвідповідальністю контрагентів, що призводить до порушень зобов'язань. Причини такого стану мають політичний, економічний, соціальний та правовий характер, а наслідками є порушення прав, свобод та законних інтересів фізичних та юридичних осіб.

Правове регулювання порушення зобов'язань представлено низкою статей Цивільного кодексу (ЦК) України 2003 р. (Верховна Рада України, 2003), а також положеннями інших нормативно-правових актів (наприклад, Закон України «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань» 1996 р. (Верховна Рада України, 1996), Постанова Пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання

практики застосування законодавства про відповідальність за порушення грошових зобов'язань» 2013 р. (Вищий господарський суд України, 2013) та ін.). Проте сучасні реалії вимагають удосконалення нормативних положень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження правового регулювання відносин у сфері порушення зобов'язань представлені низкою праць загального характеру (Баранова, 2014; Розізнана, 2014) та щодо окремих зобов'язань (Біленко, 2018; Войко, 2010). У цьому дослідженні проведено аналіз указаних та інших напрацювань фахівців, обґрунтовано позицію автора щодо теоретичних та нормативних положень із питань порушення зобов'язань та їхніх наслідків.

Мета дослідження. Метою статті є визначення правової природи, сутності та наслідків порушення зобов'язань, а також на підставі аналізу відповідних положень цивільного законодавства України формулювання пропозицій щодо їх удосконалення.

Основний матеріал дослідження. У системі цивільного права, як відомо, зобов'язальне право посідає місце підгалузі права (у Цивільному кодексі України йому присвячено Книгу п'яту). Відповідно до ст. 509 ЦК України, «зобов'язанням є правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від учинення певної дії (негативне зобов'язання), а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку», а «порушенням зобов'язання є його невиконання або виконання з порушенням умов, визначених змістом зобов'язання (неналежне виконання)» (ст. 610 ЦК України) (Верховна Рада України, 2003). Отже, для визначення правової природи порушення зобов'язань треба з'ясувати, що у законодавстві та на практиці розуміється під виконанням (і, відповідно, під невиконанням) зобов'язання й які умови (законодавчі, договірні) не виконуються або неналежно виконуються за порушення зобов'язання.

Уважається однозначно вірною позиція, що зобов'язання мають виникати з метою їх виконання. Це передбачає здійснення сторонами певних дій шляхом реалізації суб'єктивних прав та юридичних обов'язків згідно з установленими вимогами з метою задоволення прав, свобод та законних інтересів кредитора як управленої сторони зобов'язання (Каструба, 2012: 91). При цьому, як закріплено у ст. 526 ЦК України, «зобов'язання має виконуватися належним чином відповідно до умов договору та вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов та вимог – відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться» (Верховна Рада України, 2003). Аналізуючи нормативні положення та практику зобов'язальних відносин щодо належності виконання, А. Каструба виділяє п'ять основних вимог: 1) належний предмет виконання; 2) належний суб'єкт виконання; 3) належний строк виконання; 4) належне місце виконання зобов'язання; 5) належний спосіб виконання (Каструба, 2012: 91).

Звідси, порушеннями зобов'язань має уважатися невиконання цих основних вимог. Наприклад, належним предметом виконання може бути річ, визначена індивідуальними ознаками (картина, музичний інструмент тощо). Недотриманням цієї вимоги є порушення зобов'язання, наслідки якого передбачені ст. 620 ЦК України: «У разі невиконання боржником обов'язку передати кредиторowi у власність або у корис-

тування річ, визначену індивідуальними ознаками, кредитор має право витребувати цю річ у боржника та вимагати її передання відповідно до умов зобов'язання» (Верховна Рада України, 2003).

Порушеннями зобов'язань щодо належного суб'єкта виконання є недотримання вимог ст. 527 («1. Боржник зобов'язаний виконати свій обов'язок, а кредитор – прийняти виконання особисто, якщо інше не встановлено договором або законом, не впливає із суті зобов'язання чи звичаїв ділового обороту. 2. Кожна зі сторін у зобов'язанні має право вимагати доказів того, що обов'язок виконується належним боржником або виконання приймається належним кредитором чи уповноваженою на це особою, і несе ризик наслідків неперед'явлення такої вимоги») та 528 («1. Виконання обов'язку може бути покладено боржником на іншу особу, якщо з умов договору, вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства або суті зобов'язання не впливає обов'язок боржника виконати зобов'язання особисто. У цьому разі кредитор зобов'язаний прийняти виконання, запропоноване за боржника іншою особою. 2. У разі невиконання або неналежного виконання обов'язку боржника іншою особою цей обов'язок боржник повинен виконати сам. 3. Інша особа може задовольнити вимогу кредитора без згоди боржника у разі небезпеки втратити право на майно боржника (право оренди, право застави тощо) внаслідок звернення кредитором стягнення на це майно. У цьому разі до іншої особи переходять права кредитора у зобов'язанні і застосовуються положення статей 512–519 цього Кодексу») ЦК України. Зобов'язання (у тому числі договори) як акти реалізації права на відміну від нормативно-правових актів є документами індивідуального характеру (порівнюємо нормативне та ненормативне правове регулювання) завжди мають визначити суб'єктів (сторони), указавши прізвище, ім'я фізичної особи, найменування юридичної особи. І саме поведінка (діяльність) цього конкретного суб'єкта породжує юридичні наслідки, визначені у зобов'язанні.

Безумовно, позитивним моментом є законодавчо закріплена можливість для боржника покласти на іншу особу виконання обов'язку (субпідряд у договорі підряду, порука тощо). Проте судова практика, численні спори за вказаними відносинами свідчать про необхідність удосконалення нормативного та договірної їх регулювання.

Питання строку (терміну) займає важливе місце у реалізації більшості цивільних правовід-

носин, тому їм присвячений окремий Розділ V Книги першої ЦК України. Відповідно до ст. 251, «1. Строком є певний період у часі, зі спливом якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення. 2. Терміном є певний момент у часі, з настанням якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення» (Верховна Рада України, 2003). Що стосується зобов'язань, то ст. 530 ЦК України визначено: «1. Якщо у зобов'язанні встановлений строк (термін) його виконання, то воно підлягає виконанню у цей строк (термін). Зобов'язання, строк (термін) виконання якого визначений указівкою на подію, яка неминує має настати, підлягає виконанню з настанням цієї події. 2. Якщо строк (термін) виконання боржником обов'язку не встановлений або визначений моментом пред'явлення вимоги, кредитор має право вимагати його виконання у будь-який час. Боржник повинен виконати такий обов'язок у семиденний строк від дня пред'явлення вимоги, якщо обов'язок негайного виконання не впливає з договору або актів цивільного законодавства» (Верховна Рада України, 2003). Отже, дії, події, що передбачені у зобов'язанні, мають відбуватися в указаний строк (термін), а в іншому разі це має вважатися порушенням (простроченням) зобов'язання, тобто його невиконанням, породжувати негативні для порушника правові наслідки. До того ж треба зауважити, що прострочення залежно від ступеня його виконання можна кваліфікувати як невиконання (у разі коли боржник не приступив до виконання зобов'язання), а також як неналежне виконання (у разі виконання з порушенням визначеного строку). Це впливає зі змісту ч. 1 ст. 612 ЦК України: «Боржник вважається таким, що прострочив, якщо він не приступив до виконання зобов'язання або не виконав його у строк, установлений договором або законом» (Верховна Рада України, 2003). Очевидно, що правові наслідки залежно від ступеня виконання та з урахуванням виду зобов'язань можуть різнитися. Більше того, сторонами може бути погоджено встановлення додаткового строку для виконання зобов'язання, й останнє, хоча з порушенням строку, що формально підпадає під «неналежне виконання», але все ж таки буде виконаним (Розізнана, 2014: 75–76).

Також ЦК України встановлює право боржника на дострокове виконання зобов'язання, якщо інше не встановлено договором, актами цивільного законодавства або не впливає із суті зобов'язання чи звичаїв ділового обороту (ст. 531).

За твердженням фахівців, на практиці стикаються з проблемою визначення строків (термі-

нів) у зобов'язаннях, сторонами яких є суб'єкти з різних континентів (наприклад, Україна і США), реальний час котрих суттєво різниться. Уважається за необхідне ст. 530 ЦК України доповнити нормою про обов'язковість регламентації у документах, що породжують зобов'язання, сторони яких працюють у різних часових поясах, питання строків (термінів): або це часовий пояс однієї зі сторін (скоріше за все, кредитора), або вказано різні строки з урахуванням часових поясів обох сторін. Також для уникнення спорів доцільно у документах установлювати порядок обчислення строків.

У певних правовідносинах необхідною умовою виконання зобов'язань є місце виконання (наприклад, у договорі будівельного підряду). Термін «місце» у зобов'язаннях охоплює поняття від континенту, країни до конкретної точки в будівлі або місцевості. Воно може витікати зі змісту зобов'язання, правил ділового обороту, а також бути визначено у законі або договорі.

Ст. 532 ЦК України визначає: «Місце виконання зобов'язання встановлюється у договорі. Якщо місце виконання зобов'язання не встановлено у договорі, виконання провадиться: 1) за зобов'язанням про передання нерухомого майна – за місцезнаходженням цього майна; 2) за зобов'язанням про передання товару (майна), що виникає на підставі договору перевезення, – за місцем здавання товару (майна) перевізникові; 3) за зобов'язанням про передання товару (майна), що виникає на підставі інших правочинів, – за місцем виготовлення або зберігання товару (майна), якщо це місце було відоме кредитором на момент виникнення зобов'язання; 4) за грошовим зобов'язанням – за місцем проживання кредитора, а якщо кредитором є юридична особа, – за її місцезнаходженням на момент виникнення зобов'язання. Якщо кредитор на момент виконання зобов'язання змінив місце проживання (місцезнаходження) і сповістив про це боржника, зобов'язання виконується за новим місцем проживання (місцезнаходженням) кредитора з віднесенням на кредитора всіх витрат, пов'язаних зі зміною місця виконання; 5) за іншим зобов'язанням – за місцем проживання (місцезнаходженням) боржника. 2. Зобов'язання може бути виконане в іншому місці, якщо це встановлено актами цивільного законодавства або впливає із суті зобов'язання чи звичаїв ділового обороту» (Верховна Рада України, 2003). Уважається, що цей перелік достатньо повно охоплює всі можливі варіанти щодо місця виконання у зобов'язаннях.

Поряд із вищеназваними вимогами для виконання зобов'язання спосіб також є важливою вимогою, адже однакові роботи, послуги, передача речі і т. п. можуть здійснюватися різними способами. Ці способи визначаються так: закріплюються у нормативно-правовому акті або у договорі, витікають зі звичаю ділового обороту і т. ін. Наприклад, за договором купівлі-продажу може бути передбачено, що товар передається або тільки безпосередньо покупцю, або вказаній особі (покупцем або продавцем). Також під час передачі речі може бути визначено, що річ передається безпосередньо повністю або «символів речі (ключів, макетів тощо)» (ч. 4 ст. 722 ЦК України) (Верховна Рада України, 2003). Поставка товару за зовнішньоекономічними контрактами може здійснюватися тільки за участю перевізника на підставі Міжнародних правил Інкотермс (ІНКОТЕРМС, 2010), які для нашої країни є правовим звичаєм, бо необхідність їх застосування закріплена у вітчизняних нормативно-правових актах. Тобто факт невиконання вказаного у нормативно-правовому акті, договорі тощо способу є порушенням зобов'язання і має тягнути правові наслідки.

Правові наслідки порушення зобов'язання встановлені Главою 51 у ст. 611 ЦК України, що має такий зміст: «У разі порушення зобов'язання настають правові наслідки, встановлені договором або законом, зокрема: 1) припинення зобов'язання внаслідок односторонньої відмови від зобов'язання, якщо це встановлено договором або законом, або розірвання договору; 2) зміна умов зобов'язання; 3) сплата неустойки; 4) відшкодування збитків та моральної шкоди» (Верховна Рада України, 2003). Виходячи з букви закону, тлумачимо, що надається вичерпний перелік правових наслідків порушення зобов'язань. Логічно, щоб далі були статті, що роз'яснюють, конкретизують наданий перелік. Проте ст. 612 має назву «Прострочення боржника», ст. 613 – «Прострочення кредитора» (є порушеннями зобов'язань, а не наслідками), ст. 614 – «Вина як підстава відповідальності за порушення зобов'язання» (відпові-

дальність, безумовно, має бути наслідком, і це треба було відобразити у ст. 611 ЦК України).

Що стосується безпосередньо правових наслідків порушення зобов'язань за переліком ст. 611, то окремі статті з роз'ясненням стосуються першого (ст. 615. Одностороння відмова від зобов'язання) та половини четвертого (ст. 623. Відшкодування збитків, завданих порушенням зобов'язання) пункту. В окремих положеннях статей глави 51 ЦК України згадується неустойка. Про зміни умов зобов'язання та моральну шкоду взагалі не загадується, а має відсилання до відповідних статей ЦК України та інших нормативно-правових актів.

Також регламентація відносин щодо забезпечення виконання зобов'язань (Глава 49 ЦК України) передбачає визначення правових наслідків порушення боржником зобов'язання, забезпеченого певними видами забезпечення (ст. 552. Правові наслідки сплати (передання) неустойки; ст. 554. Правові наслідки порушення зобов'язання, забезпеченого порукою; ст. 563. Правові наслідки порушення боржником зобов'язання, забезпеченого гарантією; ст. 571. Правові наслідки порушення або припинення зобов'язання, забезпеченого завдатком; ст. 589. Правові наслідки невиконання зобов'язання, забезпеченого заставою; ст. 597⁶. Правові наслідки порушення зобов'язання боржником – у відносинах довірчої власності). Ці правові наслідки мають бути відображені у переліку ст. 611 у вигляді відсильних норм.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, правова природа порушення зобов'язань полягає у недотриманні встановлених умов виконання щодо предмета, суб'єктів, строку, місця, способу. Існує нагальна потреба в удосконаленні правових механізмів захисту майнових та особистих немайнових прав суб'єктів зобов'язальних правовідносин. Серед них пріоритетна роль має віддаватися засобам правового впливу. Тож із метою вдосконалення мають бути переглянуті, доповнені норми цивільного законодавства України щодо умов виконання зобов'язань, а також правових наслідків порушення зобов'язань.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.
2. Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань : Закон України від 22.11.1996 № 543/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 5. Ст. 28. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/543/96-вр#Text> (дата звернення: 09.08.2021).
3. Про деякі питання практики застосування законодавства про відповідальність за порушення грошових зобов'язань : Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17.12.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014600-13#Text> (дата звернення: 09.08.2021).
4. Баранова Л.М. Невиконання та неналежне виконання як види порушення зобов'язання. *Актуальні проблеми приватного права* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 92-й річниці зі дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В.П. Маслова, 28 лют. 2014 р. Харків, 2014. С. 87–90.
5. Розізнана І. Загальна характеристика порушення договірних зобов'язань та його наслідки в цивільному праві. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2014. № 2. С. 73–79.
6. Біленко В. Правові наслідки невиконання та неналежного виконання умов договору про застосування допоміжних репродуктивних технологій. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 5. С. 5–8.
7. Бойко А.О. Відповідальність і правові наслідки порушення зобов'язань, забезпечених завдатком. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 4. С. 174–178.
8. Каструба А. Виконання зобов'язання як правоприпиняючий юридичний факт у зобов'язальній сфері. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 2. С. 91–95.
9. ІНКОТЕРМС 2010. Дата введення в дію: 01.01.2011 (станом на 01.01.2020). URL: <https://ua.kuehne-nagel.com/-/znannya/inkoterms> (дата звернення: 11.08.2021).

REFERENCES:

1. Verkhovna Rada Ukrainy. (2003). Tsyvilnyi kodeks Ukrainy [The Civil Code of Ukraine]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. [in Ukrainian].
2. Verkhovna Rada Ukrainy. (1996). Pro vidpovidalnist za nesvoiechasne vykonannia hroshovykh zoboviazan [About responsibility for late fulfillment of financial obligations]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. [in Ukrainian].
3. Vyshchyi hospodarskyi sud Ukrainy (2013). Pro deiaki pytannia praktyky zastosuvannia zakonodavstva pro vidpovidalnist za porushennia hroshovykh zoboviazan [On some issues of the practice of applying the law on liability for breach of monetary obligations]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014600-13#Text> [in Ukrainian].
4. Baranova, L.M. (2014) Nevykonannia ta nenalezhne vykonannia yak vydy porushennia zoboviazannia [Non-performance and improper performance as types of breach of obligation]. Aktualni problemy pryvatnoho prava. Kharkiv [in Ukrainian].
5. Roziznana, I. (2014) Zahalna kharakterystyka porushennia dohovirnykh zoboviazan ta yoho naslidky v tsyvilnomu pravi [General characteristics of breach of contract and its consequences in civil law]. Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy [in Ukrainian].
6. Bilenko V. (2018) Pravovi naslidky nevykonannia ta nenalezhnoho vykonannia umov dohovoru pro zastosuvannia dopomizhnykh reproduktyvnykh tekhnolohii [Legal consequences of non-fulfillment and improper fulfillment of the terms of the agreement on the use of assisted reproductive technologies]. Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo [in Ukrainian].
7. Boiko A.O. (2010) Vidpovidalnist i pravovi naslidky porushennia zoboviazan, zabezpechenykh zavdatkom [Liability and legal consequences of breach of deposit]. Chasopys Kyivskoho universytetu prava [in Ukrainian].
8. Kastruba A. (2012) Vykonannia zoboviazannia yak pravoprypyniaiuuchy yurydychnyi fakt v zoboviazalnoi sferi [Fulfillment of an obligation as a terminating legal fact in the field of obligation]. Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo [in Ukrainian].
9. INKOTERMS. (2010) [INCOTERMS]. <https://ua.kuehne-nagel.com/-/znannya/inkoterms> [in Ukrainian].